

ZNAČAJ IZBORA POSTUPAKA I SREDSTAVA U RECEPCIJI NASTAVNIH SADRŽAJA IZ VJERONAUKA

Ratmira PJANIĆ

S obzirom na činjenicu da je veliki dio nastavnih sadržaja iz vjeronauke po svojoj prirodi apstraktan mlađem školskom uzrastu, te uvažavajući potrebu primjene principa očiglednosti u radu s najmlađim učenicima, nastavnik vjeronauke u svakoj nastavnoj situaciji mora biti spreman i vješt u izboru adekvatnih nastavnih postupaka i sredstava koji će doprinijeti lakšoj učenikovo recepcciji nastavnih sadržaja.

Iz tog razloga donosimo jedan model pismene pripreme po kojoj je održan praktični čas vjeronauke u odjeljenjima prvog razreda osnovne škole. U pripremi smo demonstrirali ulogu unutrašnje očiglednosti (čulnosti) u učenikovo recepcciji novih nastavnih sadržaja, te ilustraciju, kao oblik stvaralačkog izražavanja, pomoću koje se najlakše može doći do pouzdane povratne informacije o kvaliteti učenikovo emotivno-intelektualnog doživljaja usvojenih novih sadržaja.

U cilju provjeravanja i potvrđivanja takve hipoteze izveli smo manji eksperiment u odjeljenjima prvog razreda Osnovne škole "Prekounje", inače vježbaonice Pedagoškog fakulteta i Islamske pedagoške akademije u Bihaću. Mahsuz hvala hanumi Hatidži Mureškić, muallimi spomenute škole, na razumijevanju i svesrdnoj pomoći u realizaciji ovog projekta.

<i>Predmet:</i>	Vjeronauka
<i>Razred:</i>	prvi
<i>Nastavna jedinka:</i>	"Hoću kući" (prozni tekst)
<i>Funkcionalni položaj nastavne jedinice:</i>	Tematska oblast - Lijepo ponašanje
<i>Tip časa:</i>	interpretacija teksta
<i>Nastavne metode:</i>	metoda teksta, metoda dijaloga, metoda grafičkih radova
<i>Nastavna sredstva:</i>	slika, književni tekst i ilustracije
<i>Sociološki oblici rada:</i>	frontalni i individualni
<i>Zadaci:</i>	
a) <i>Obrazovni:</i>	Osposobljavanje prvačića za doživljavanje i razumijevanje teksta. Upoznavanje novih sadržaja i uvođenje u interpretaciju proznog teksta: praćenje fabularnog toka, uočavanje prostorne i vremenske dimenzije, karakterizacija likova, uočavanje poruka iz teksta. Usvajanje novih jezičkih pojmova i predstava tokom interpretacije priče.
b) <i>Odgojni:</i>	Podsticanje senzibiliteta za uživanje u estetskim vrijednostima u književnom tekstu. Uočavanje lijepog u svakodnevnoj komunikaciji i vrijed-

nosti u sitnim užicima slobodnog djetinjstva. Razvijanje rodoljublja i osjećaja za pravедnost i toleranciju. Osjećaj svjesnosti da svaki čovjek pripada određenom narodu i njegovoj kulturi. Lijepo ponašanje i korektan odnos prema drugome.

c) Funkcionalni:

Razvijanje senzibiliteta unutrašnje očiglednosti. Razvijanje sposobnosti slušanja i pamćenja značajnih pojedinosti u tekstu. Sposobnost uživljavanja u duševni svijet drugih ljudi. Bogaćenje vlastitog unutrašnjeg svijeta tuđim iskustvima. Sposobnost suosjećanja i participiranja tegobama bližnjih. Izražavanje emocija i stavova putem ilustracije. Sustvaralački odnos sa autorom priče.

ELEMENTI STRUKTURE ČASA

I. Uvodni dio časa

Doživljajno-spoznajna motivacija učenika

Šta radite u slobodno vrijeme? - Čega se igrate? - S kim se igrate? - Kako se možete zabaviti kad ste sami u dvorištu? - Šta radi djevojčica na ovoj slici? - Imate li vi ljuljačku? - Ko vam ju je svezao? - Zna li na kojem drvetu je svezana? - Jeste li nekad pali sa ljulje? - Zašto se to desilo? - Jeste li tad zamrzili ljulju? - Objasnite zbog čega vam je draga vaša ljulja.

Očekujemo učeničke odgovore kao što su:

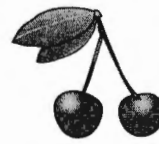
U slobodno vrijeme se igramo. Igramo se raznih igara. Najčešće se igramo sa djecom iz komšiluka. U dvorištu se igramo skrivača, učiteljica, domaćica, saobraćajaca, pjevača... Na slici se djevojčica ljulja na ljuljački. I ja imam ljuljačku u dvorištu. Svezao mi ju je tata (stariji brat, amidža, daidža). Moja ljulja je svezana na šljivi (kruški, trešnji, dudu, orahu). Ponekad padnem sa ljulje jer sam nepažljiv. Ja volim svoju ljulju jer se na njoj najbolje odmorim. Uživam kad me ljulja odnese visoko.

Razgovorom o dječijim igrama, a posebno o ljuljački, aktiviramo učenikovu unutrašnju očiglednost (čulnost) i pripremamo ga za recepciju umjetničkog svijeta iz novog teksta. Potom najavljujemo cilj: Sada ću vam pročitati priču koja govori o jednoj djevojčici i njenoj ljulji.

II. Glavni dio časa

1. Nastavnik interpretativno čita tekst

"Hoću kući"

Azra je rano ustala kao što to obično čini. Selamila je ukućane, a onda se umila, oprala zubiće, uzela abdest, obukla se i ušla u kuhinju.

Savila je sedžadu sa koje je mama tek ustala poslije sabah-namaza.

Azrin babo je pratio svaki korak svoje kćeri, a kada je ona uzdahnula, prišao joj je, pomilovao je po kosi i upitao:

- Šta to muči moju ranoranilicu? Da nije neka pjesmica bila preteška?

- Babo, sanjala sam amidžinu ašlamu, i na njoj moju ljulju. Mama mi je stavljala krupne trešnje na uši, onako kao mendoše. Kad ćeš, babo, osloboditi Bosnu da idemo kući?

- Azra, kćeri moja, budi strpljiva. Babo će Bosnu osloboditi, ako Bog da. Muslimani moraju imati puno sabura. I naš poslanik Muhammed, a.s., bio je muhadžir poslije Hidžre. Znaš li da su prvi muslimani bili mudžahiri? Mi smo, kćeri moja, na Božijem putu. Ovako Allah kuša svoje robove. Samo ti uči, a Bosna će, ako Bog da, biti slobodna. Ponovo će se zarumenjeti ašlame u amidžinoj avliji, a ja ću ti napraviti ljulju, i veću, i ljepšu od one koju si imala.

Azrina mama ostavi tespih i tiho joj počeo šaputati:

- Mama će tebe naučiti jednu suru, pa kad ti bude teško, traži, kćeri, zaštitu od Gospodara ljudi. Azra se prvi uz majku i otpoče veliki čas učenja.

2. Kratka psihološka pauza radi sređivanja prvih utisaka i emocija izazvanih spoznajom novih sadržaja iz teksta koje su učenici percipirali.

3. Globalnu analizu teksta izvršićemo metodom dijaloga, čiji je cilj doći do povratne informacije o kvaliteti učeničke recepcije pojedinosti iz fabule teksta:

Zbog čega je Azra bila zamišljena poslije jutarnjeg buđenja? - Šta je ona sanjala? - Zašto ona nije mogla svojoj kući? - Kako se zovu ljudi koji su protjerani iz svojih kuća?

Učenički odgovori mogli bi glasiti ovako:

Azra je bila zamišljena zbog svoga sna. Ona je sanjala svoju ljulju. Azra se nije mogla vratiti svojoj kući zato što je srušena (spaljena, oteta...) Protjerani ljudi iz svojih kuća zovu se prognanici ili izbjeglice.

4. Detaljna analiza teksta.

Ovu analizu ćemo obaviti štafetnim čitanjem učenika; analizom toka događaja poslije svake pročitane cjeline (koje su označene na margini odštampanog teksta slovima A, B, C, D); objašnjenjem nepoznatih riječi i izraza u tekstu; analizom likova i njihovih postupaka. To se može odvijati ovako:

A. Kad učenik pročita prvu sadržajnu cjelinu priče (označenu sa A), povećemo dijalog:

Kad djevojčica Azra obično ustaje? - Šta potom prvo uradi? - Kako ona poselami svoje ukućane? - Kako oni njoj odgovore? - Šta zatim Azra uradi? - Šta je to sedžada? - Šta je radila Azrina mama na sedžadi? - Kako se zove jutarnji namaz? - Šta smo obavezni učiniti prije svakog namaza?

Učenici će odgovarati:

Azra ustaje rano. Ona prvo selami svoje ukućane. Ona njih selami sa "es-selamu alejkum". Oni njoj odgovore sa "alejkumu selam". Zatim se Azra umije, opere zube i uzme abdest. Sedžada (ili serdžada) je prostirka na kojoj se klanja (čilimče, pustekija). Azrina mama je na sedžadi klanjala sabah-namaz. Prije svakog namaza mora se uzeti abdest (oprati ruke, lice, noge).

B. Poslije čitanja druge cjeline (na margini označene slovom B), analiza će se odvijati pomoću sljedećih pitanja:

Kad ljudi uzdišu? - Ko je primijetio Azrin uzdah? - Pronađite u tekstu njegovo pitanje. - Zašto je nju babo nazvao ranoranilicom? - Zašto je lijepo i korisno biti ranoranilac. - Objasnite na što je babo mislio kad je spomenuo pjesmicu. - Šta je Azra sanjala? - Gdje se nalazila

njena ljulja? - Šta je to ašlama? - Opišite kako se prave menduše od trešanja. - Šta je Azra pitala svog babu?

Očekujemo učeničke odgovore:

Ljudi uzdišu kada im je teško. Azrin uzdah primijetio je njezin babo. On je nju pitao: "Šta to muči moju ranoranilicu?" On je nju tako zvao zato što je svako jutro ranila. Lijepo je raniti zato što čujemo sabahski ezan, a korisno je zato što nam je tada duži dan. Babo je mislio da Azru muči pjesmica zadata za zadaću. Azra je sanjala svoju ljulju. Ljulja se nalazila pred njenom kućom. Ašlama je trešnja. Menduše od trešanja pravimo tako što za uho zakačimo peteljku sa dvije trešnje. Azra je pitala babu kada će osloboditi Bosnu da se vrate svojoj kući.

C. Nakon pročitane treće cjeline teksta (označene sa C), razgovor se nastavlja ovako:

Zašto Azra mora biti strpljiva? - Nađite u tekstu još jednu riječ koja znači strpljenje. - Jeste li čuli kako kažu vaše nene: strpljenje ili sabur? - Ko se zove muhadžir? - Ima li među vama muhadžira? - Ko vas je istjerao iz vaših kuća? - Ko je još davno bio muhadžir? - Šta je to Hidžra? - Šta je babo obećao Azri? - Objasnite zašto on uz svako obećanje kaže "ako Bog da"? - Kad vi kažete "ako Bog da"?

Učenički odgovori mogli bi glasiti:

Azra mora biti strpljiva dok se ne oslobodi Bosna i njena kuća. Strpljenje se drugačije kaže sabur. Tako govore naše nene. Muhadžir je izbjeglica. To je čovjek koga su istjerali iz njegove kuće. I među nama ima muhadžira. Iz naših kuća su nas istjerali zločesti ljudi. I naš poslanik Muhammed, a.s., bio je muhadžir. Njegova seoba zove se Hidžra. Babo je obećao Azri da će osloboditi Bosnu i da će se vratiti svojoj kući. On kaže "ako Bog da" zato što moli Boga da mu u tome pomogne. Kad želimo da nam Allah, dž.š., pruži svoju milost i zaštitu, mi kažemo "ako Bog da".

D. Analiza završne cjeline teksta (markirane slovom D) teći će u ovom pravcu:

Šta je spustila iz ruku Azrina mama? - Opišite kako izgleda tespih. - Šta je mama obećala Azri? - Kada se uči ta sura? - Biste li vi voljeli naučiti takvu suru? - Zašto?

Pretpostavljamo ovakve odgovore:

Azrina mama je iz ruku spustila tespih. Tespih su nanizana zrnca pomoću kojih se uče i broje tekbiri. Mama je obećala Azri da će je naučiti jednu suru. Ta sura se uči kada nam je teško. Voljeli bismo

naučiti tu suru. Kad nam bude teško, da zamolimo Gospodara za milost i zaštitu.

5. Sinteza - generalizacija.

Interpretacija teksta nije završena njegovom detaljnom analizom. Slijedi sinteza teksta koja pretpostavlja analizu likova, njihovih osobina i postupaka. Analizom ponašanja i postupaka likova, te njihovim međusobnim odnosima, uočavamo poruke u tekstu. Pritom se koristimo misaonim operacijama: komparacijom, apstrakcijom, generalizacijom, zaključivanjem. Vraćamo se cjelini teksta ponovnim štafetnim čitanjem. Istovremeno vježbamo čitanje.

Sintezu teksta izvodimo na sljedeći način:

O kome se govori u ovoj priči? - Kolika je Azra? - Šta nju muči? - Kakvi su to ljudi koji tjeraju druge iz njihovih kuća? - Zašto ona želi da se vrati svojoj kući? - Ko su ostali likovi u ovoj priči? - Kako roditelji pomažu Azri? - Šta smo sve naučili iz ove priče?

Do generalizacije u interpretaciji teksta dovešće nas sljedeći učenički odgovori:

U ovoj priči se govori o Azri. Azra je djevojčica. Nju muči to što je izbjeglica. Nisu dobri ljudi koji tjeraju druge iz njihovih kuća. To su loši i zli ljudi. Azra se želi vratiti svojoj kući zato što se tamo najljepše osjeća. Ostali likovi u priči su Azrini roditelji. Babo joj pomaže tako što kaže da bude strpljiva, a mama će je naučiti suru koju će učiti kad joj je teško.

Iz priče smo mnogo naučili. (Očekujemo sljedeće poruke):

- Svakom čovjeku je najljepše u njegovoj kući.
- Svi najviše volimo svoj zavičaj.
- Svako ima pravo na život i slobodu.
- Svako ima pravo da živi tamo gdje želi.
- Treba se čuvati zločestih ljudi.
- Kad nam je teško, moramo biti strpljivi (moramo saburiti).
- Kad želimo da nam se nešto dogodi, kažemo "ako Bog da".
- Treba da molimo Gospodara ljudi za milost i zaštitu.
- Lijepo ponašanje je ugodno i Bogu i ljudima.

III. Završni dio časa

6. Stvaralački zadaci učenika.

Sada ću vas nešto pitati, a vi mi nećete odgovarati riječima nego crtežom. Pažljivo poslušajte pitanje - Šta

te se posebno dojmilo u ovoj priči? Ili šta si najsnažnije doživio u ovoj priči? Nacrtaj mi to u svojoj teci!

Ilustracija je sredstvo pomoću kojeg je učenik ovog uzrasta najspremniji izraziti svoju emotivnu komponentu u recepciji književnog teksta. Prvačić to mnogo bolje, lakše i kompletnije pokazuje ilustracijom nego riječima. Ilustracija je najadekvatniji odraz bogatstva učenikove unutrašnje očiglednosti u toku percipiranja umjetničkih činjenica u tekstu, kao i dokaz kognitivnog procesa u učenikovom poimanju. Pomoću ilustracije dijete je u stanju izraziti i veoma složena emotivna stanja, kao što su: ljubav, radost, mržnja, prezir, bojkot, suosjećanje, ljutnja, ushićenje, tuga... Stoga smo pitanje i postavili u gramatičkom broju jednine, kako bi ga svaki učenik doživio lično i individualno, tj. da je baš njemu postavljeno.

7. Analiza učeničkih stvaralačkih zadataka - ilustracija.

S obzirom na to da je u uvodnom dijelu časa upotrijebljena slika djevojčice na ljulji, te da se ista slika nalazi i u udžbeniku uz sadržaj priče, očekivali smo da će se učenici opredijeliti za ovaj motiv iz priče. Zatim, očekivali smo da će iz udžbenika preslikati crtež - međuše od trešanja. Međutim, mali broj njih je ilustrirao motiv ljulje i naušnica od trešanja. Desilo se nešto impresionirajuće, zapravo ono što je svojstveno upravo senzibilitetu učenika ovog uzrasta, tj. prvačića, a to je da oni vide ono što je za nas odrasle nevidljivo. Naime, najveći broj njih je nacrtao kuću i na njoj veliki dimnjak iz kojeg se diže visoki stup dima. Motiv svoje ilustracije objašnjavali su ovako:

Ovo je Azrina kuća. U njoj gori velika vatra da bude toplo kada se Azra vrati.

Na pojedinim ilustracijama Azra se već vratila svojoj kući i veselo maše sa prozora.

Na pitanje: a šta se desilo s Azrinom ljuljom? Učenici su odgovarali:

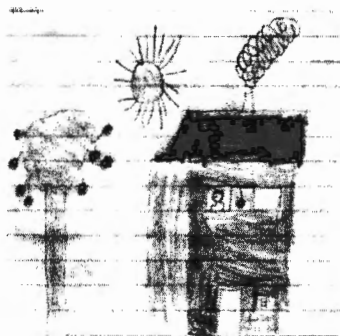
- Ljulja se razvalila jer je prošlo mnogo vremena.
- Zločesti ljudi su razvalili ljulju.
- Azrin babo će napraviti ljepšu ljulju.

Zaključak: Učenici su u cijelosti shvatili sadržaj i poruke teksta. Veoma iskreno i intenzivno su doživjeli tugu prognane djevojčice. Njihovo participiranje (saučestvovanje) u tuzi prognane djevojčice nije ostalo samo na površini fabule.

Unatoč činjenici da ova generacija prvačića ne pamti rat, ovi učenici su umjeli i uspjeli ući u samu suštinu najvećeg izbjegličkog problema i ispoljiti to na samo sebi svojstven način - ilustracijom. Tom aktivnošću oni su istovremeno postali i piščevi sustvaraoci, jer je njihova ilustracija produžetak priče, u kojem se ostvarila Azrina želja - ona se vratila svojoj kući.

Prilažemo nekoliko takvih učeničkih ilustracija (napomena: među ilustratorima ima muhadžira, djece muhadžira i djece šehida).

Nakon učeničkih komentara motiva na ilustracijama, usudili bismo se ustvrditi da su njihovoj kvalitetnoj recepciji sadržaja i uspješnom stvaralačkom zadatku na ovom času upravo

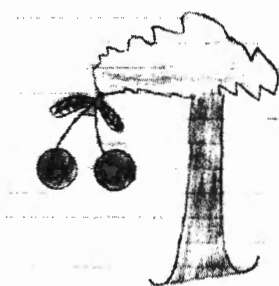
uč. Kenan Rožić

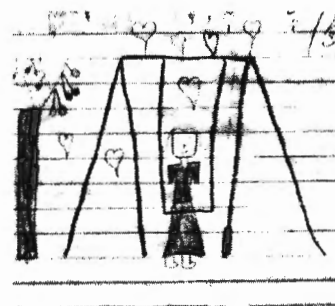
uč. Almin Pašagić

uč. Almir Piralčić

uč. Edis Četić

uč. Amila Alijagić

doprinijeli postupak unutrašnje očiglednosti i ilustracija, kao veoma popularan oblik kreativnog izražavanja prvačića.

8. Domaći zadatak.

Povratna informacija o uspješnosti recepcije književnog teksta istovremeno je i garancija da će

učenici uspješno obaviti i domaći zadatak postavljen u vezi s tekstom, a on glasi:

Za zadaću ćete naučiti čitati ovu priču, nacrtati Azru na novoj ljulji i pitati svoje roditelje da li znaju onu suru koju će Azrina mama naučiti Azru i koja se uči onda kada nam je teško u duši.

Summary**THE VALUE OF THE PROPER
SELECTION OF ACTIVITIES AND
RESOURCES IN PERCEPTION OF
RELIGIOUS INSTRUCTION**

Ratmira Pjanić

This work demonstrates one of the practical modes of preparation for the religious instruction class. The target group we chose were the first graders, since we are faced with number of difficulties in working with this group. Their short attention span and fragile perception represent some of the major difficulties.

Our goal was to gain feedback through children's creativity in the form of the illustration as the truest kind of expression of the students who have not yet completely grasped the basic literacy.

After undertaking of a shorter empirical research, we have come to the fascinating results presented in the conclusion of this work.

موجز**أهمية اختيار الإجراءات والوسائل في تلقي
المحتويات التدريسية من مقرر التربية الدينية**

راتميرا بيانيتش

عرضنا في هذا المقال واحدا من الأنماط العملية المتعددة لإعداد الدروس التعليمية من مقرر التربية الدينية في المدارس. وكانت المجموعة المستهدفة تتألف من تلاميذ الصف الأول الابتدائي، وذلك للعقبات الكثيرة التي ينبغي تخطيها في العمل معهم، ومن تلك العقبات تأتي في المرتبة الأولى هشاشة الانتباه وصعوبة الفهم عند تلاميذ الصف الأول.

وكان هدفنا التوصل إلى معلومات ارتجاعية من خلال الإبداع الطفولي على هيئة رسوم توضيحية، كأكثر أشكال التعبير أمانة عند التلاميذ الذين لم يتقنوا بعد الكتابة والقراءة.

وبعد دراسة تجريبية صغيرة وتحليل للمعلومات، توصلنا إلى نتائج مدهشة شرحناها في خاتمة هذا المقال.

m